

Specializarea:

Etnologie

Punctaj

Problema nr. 1.

Întrebarea nr. 1 1 punct

Întrebarea nr. 2 1 punct

Întrebarea nr. 3 1 punct

Întrebarea nr. 4 1 punct

Problema nr. 2.

Întrebarea nr. 1 1 punct

Întrebarea nr. 2 1 punct

Întrebarea nr. 3 1 punct

Întrebarea nr. 4 1 punct

Întrebarea nr. 5 1 punct

Total: 9 puncte

Se acordă 1 punct din oficiu.

1. sz. feladat

Szövegértési teszt

Alább egy mesemondó életpályáját és mesemondási szokásait foglaljuk össze. Olvassa el figyelmesen a szöveget, majd válaszoljon a feltett kérdésekre.

„Koczkás Sándor 1926. január 28-án született a Bihar megyei Kiskerekiben. Szülőfaluja elzárt település, zsellérfalu volt, hagyományos építészetét későig megőrizte. A falu környéki mocsarakat 1965–71 között csapolták le. Koczkás Sándor házának végében későig megmaradt a nádas.

Édesapja cseléd volt, felváltva hol egyik, hol másik grófi uradalmon dolgozott. Költözkor családját is magával vitte. Három gyermeke született. Koczkás Sándor 13 évesen ment iskolába. Két osztályt végzett el. Ezalatt megtanult írni és olvasni magyarul és románul. Két év múlva napszámba indult, így tanulmányait félbeszakította. 1944-ben besorozták, négy hónapig volt távol. 1948-ban nősült. Katonának vitték két évre. Itt további két iskolai osztályt végzett. Két gyermeke született. Koczkás Sándor mezőgazdasági munkát végzett. Szókimondásáért népszerű, munkájában megbízható, pontos, kezdeményező volt.

Mesélni négyéves korától tizedik életévéig tanult, édesapjától. A mesemondásra téli estéken került sor, a szomszédok jelenlétében, biztatására. A környezetében az apját „Koczkás György, a mesélő” néven tartották számon. Fia tőle leste el a meséket. »A mesélíst már négyéves koromban tanultam apámtól. Már négyéves koromban olyan kapcsolásom volt, hogy ha egyszer elmondta előttem az apám, én utána el tudtam mondani. Olyan jó fejem volt. Otthon esténként jöttek a szomszédok is, meg nekünk is mondta, hát tudtuk, hogy tud mesélni! Hát:

– Apám, mondják már mesét!

Hát ugyi ű se szeretett korán lefeküdni, már ha dógozott is. De csak hosszú télen az este, és akkor még az anyám is fiatal volt, ű is fiatal volt, hát el-elmondott egy-egy mesét és ezen keresztül én megfogalmaztam.« Felesége halála után az apa már ritkábban mesélt.

A fiú az állatok őrzése közben kezdett társainak mesét mondani. 17–18 évesen gyakrabban mesélt, egyelőre csak szűkebb közösségének. Amikor udvarolni kezdett, hallgatóinak köre kibővült. »A rossz idő beálltával, az őszi, téli estéken mondta a mesét, szinte folyt belőle« – emlékezett vissza felesége. Életének ez a szakasza 1960 körül zárult. Ekkor vezették be a faluba a villanyt, rádió került a házakba, az 1970-es évektől televízió. »A rádióban, televízióban mindent megkapnak az emberek, már nem kell a mese.« Amikor a gyűjtő elvitte őt az iskolába, hogy ott mondjon mesét, Koczkás Sándor tiltakozott: »Felnőtteknek valók ezek! Olyan mesét is tudok, amit az asszonyoknak nem szoktam elmondani. [...] Rosszat álmodik tőle az ember.« A családban már nem mondott mesét. Hallgatói munkahelyén, a termelőségvetkezetben kerültek ki. Ez a helyzet azonban befolyásolja a meséket: »Ezek hosszúak, a mi ebédszünetünk meg fél óra. Ilyenkor, ha kéri, a rövid tréfás mesét mondom. Úgy futtában eszünk, ki mikor tud. Nincs rá idő.« (Gyűjtötte: Fábián I. 1984, idézi: Keszeg V. 2011: 92.)

Kérdések, feladatok:

1. Foglalja össze, hogy milyen hagyományokat figyelhetett meg Koczkás Sándor a környezetében. Műveltsége kialakulásában milyen szerepe volt az iskolának, milyen szerepe volt az édesapjának?
2. Koczkás Sándor környezetében hogyan becsülték meg a mesemondót? Miért? Kiknek mesélt Koczkás Sándor?
3. A fenti bemutatásból az derül ki, hogy Koczkás Sándor életében a mesemondás két korszakát lehet elkülöníteni. Hol kezdett mesét mondani, kiknek mesélt fiatal korában? Milyen változást okozott a mesemondásban a villanyvilágítás megjelenése, a termelőségvetkezet megalakulása? Mi változott meg a mesemondásban?
4. A mai ember ritkán találkozik népmesével. Ön milyen körülmények között ismerte meg a népmesét (óvoda, iskola, könyvek, tv)? Ám történetet a mai ember is mesél: személyes élményeit, másokkal

megtörtént eseményeket, filmek cselekményét. Ezek a modern mesék. Nevezze meg környezetéből a történetmondás újabb helyzeteit. Miért mondanak az emberek történeteket?

2. sz. feladat

Szövegértési teszt

Olvassa el az alábbi szöveget! Válaszoljon a kérdésekre és oldja meg a szöveghez kapcsolódó feladatokat!

„Ahol a kölcsönösség ténylegesen túlsúlyban van a mindennapi életben, ott az etikett megköveteli, hogy a nagylelkűséget természetesnek vegyük. Ahogy Robert Dentan is felfedezte a közép-malájföldi szemai törzseknél folytatott kutatómunkája során, hogy soha senki nem mond köszönetet a húsért, amit egy másik vadásztól kapott. A vadász egész napi kínládás során vonszolja haza a disznó tetemét a forró dzsungelen át, és megengedi, hogy pontosan egyenlő darabokra vágják fel, és szétosszák a törzs tagjai között. Dentan megmagyarázza, hogy a kapott porció megköszönése azt mutatja, hogy az a hálátlan személy vagy, aki azt nézi, hogy mennyit ad és mennyit kap. »Ebben a kontextusban a köszönetnyilvánítás nagyon goromba gesztus, mert először is azt sugallja, hogy az illető kiszámítja az ajándék értékét, másodszor meg azt, hogy nem számított ilyen mérvű nagylelkűségre az adományozó részéről.« Felhívni a figyelmet valakinek a nagylelkűségére azt jelenti, hogy mások adósok neked, és elvárod, hogy meghálálják. (...)

A kanadai antropológus, Richard Lee elmeséli, hogy egy megvilágosító incidens révén hogyan tanulta meg a kölcsönösség ezen aspektusát. Hogy köszönetet mondjon a Kalahári sivatagban élő busmanoknak, elhatározta, hogy vásárol egy nagy ökröt, és ajándékként levágatja. Miután a mezőgazdasággal foglalkozó bantu falvakban sokáig kereste a vidék legnagyobb és legkövérebb ökrét, megvette a fajta tökéletes képviselőjének tűnő példányt. De barátai félrehívták, és biztosították, hogy rászedték, és teljesen értéktelen állatot vásároltattak vele. »Persze, megesszük – mondták –, de nem fogunk jóllakni vele. Eszünk, majd korgó gyomorral megyünk haza lefeküdni.« Mégis, amikor Lee ökrét levágták, kiderült, hogy vastag zsírréteg borította. Később barátai megmagyarázták, hogy miért mondták, hogy az ajándéka semmit érő, még akkor is, ha tudták, hogy mi rejtőzik az állat bőre alatt.

»Igen, mikor egy fiatalember sok húst szerez, főnöknek fogja érezni magát, és úgy gondol majd ránk, többiekre, mint szolgákra vagy alattvalókra. Ezt nem tűrhetjük. Elutasítjuk azt, aki kérkedik, mert büszkesége egy szép nap megölet vele valakit. Úgyhogy mindig lebecsüljük a húsát. Ily módon lehűtjük szívét, és szelíddé tesszük.«

Lee kis női és férfi csoportokat figyelt meg, amint esténként hazatérnek az elejtett prédával és a gyűjtött erdei gyümölcsökkel és növényekkel. Mindent egyenlően osztottak meg a társaikkal, még azokkal is, akik otthon maradtak és alvással vagy az eszközeik és fegyvereik karbantartásával töltötték a napot.

»A családok nem csak összegyűjtik a napi termést, hanem az egész tábor – itt lakók és látogatók egyaránt – egyenlően részesül a teljes rendelkezésre álló ételmennyiségből.« Lee megfigyelte: »Bármely család vacsorája mindegyik más, itt lakó családtól származó ételadagokat is tartalmaz. A dió, a bogyók, a gyökerek és a dinnye folyamatosan áramlik egyik családi tűzhelytől a másikig, amíg mindegyik személy igazságos adagot kap.« (...)

Kis, állam nélküli társadalmakban mindenkinek érdekében állt fenntartani mindenki szabad hozzáférési jogát a természetes környezethez. Feltételezzük, hogy a hatalomra éhes kung azt mondaná társainak: »Mostantól az összes föld és minden, ami rajta van, az enyém. Hagyom, hogy használjátok, de csak az engedélyemmel, és azzal a feltétellel, hogy először én választhatok mindenből, amit fogtok, gyűjtötök, vagy és ami megterem.« A társai – gondolva, hogy biztosan megbolondult – összekolcolnák a kevéske ingóságukat, menetelnének egy hosszút, új tábort vernének, és folytatnák megszokott, egyenlőségre törekvő, kölcsönösségen alapuló életmódjukat. Az a férfi, aki király akarna lenni, egyedül maradna, hogy gyakorolja hasztalan uralmát.” (Harris 1994: 83.)

Kérdések, feladatok:

1. Milyen körülmények között követeli meg az etikett, hogy a nagylelkűséget természetesnek vegyük?
2. Miért nem mondanak köszönetet az ételajándékért a szemai törzseknél?

3. Hogyan csapták be a busmanok Richard Lee-t? Később mit mondtak, miért csapták be?
4. Hogyan zajlik esténként az étel elosztása a Lee által megfigyelt közösségben? Tud-e példát írni a saját környezetéből az étel szívésségből történő megosztására?
5. Hogyan reagálnának a kungok, ha egy társuk magához akarná ragadni a hatalmat?